

**Model finansiranja visokog
obrazovanja Crne Gore: prednosti,
mane i pravci razvoja**

FINHED

Podgorica, 8-9. oktobar 2013 godine

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

Finansiranje javne ustanove

- Javna ustanova finansira se iz:
 - 1) budžeta Crne Gore za nastavu;
 - 2) školarina i drugih naknada koje plaćaju studenti;
 - 3) intelektualnih i drugih usluga;
 - 4) donacija, poklona i zavještanja;
 - 5) projekata i ugovora sa nacionalnim, međunarodnim, državnim ili privatnim subjektima u svrhu promovisanja nastave, istraživanja i konsultantskih aktivnosti

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Javna ustanova može da zaključuje ugovore u oblasti visokog obrazovanja
- Javna ustanova može investirati sredstva u bilo koji oblik obavljanja privredne djelatnosti, u obrazovne ili istraživačke svrhe, pod uslovom:
 - 1) da se ugovorom ne terete sredstva iz budžeta Crne Gore, bez saglasnosti Vlade;
 - 2) da se sredstva iz budžeta Crne Gore ne izlažu riziku

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

Privremeno finansiranje

- Ukoliko javna ustanova ne izvrši reakreditaciju u skladu sa Zakonom, Vlada može dozvoliti privremeno nastavljnje finansiranja do ponovnog dobijanja akreditacije.
- Vlada ne može propisivati uslove koji bi ograničavali javnu ustanovu da, u skladu sa statutom, prikuplja sredstva iz drugih izvora, uključujući i sredstva od školarine za dodatna studentska mjesta u okvirima dozvoljenim licencom, pod uslovom da to:
 - 1) nema negativan uticaj na kvalitet obrazovanja koje se finansira iz budžeta Crne Gore;
 - 2) ne utiče na javnu ustanovu da obavlja svoju djelatnost bez diskriminacije po bilo kom osnovu

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

Sadašnji model finansiranja javne ustanove visokog obrazovanja odnosi se na finansiranje:

- stalno zaposlenog nastavnog osoblja
- administrativnog osoblja
- dijela materijalnih troškova

Osnovni izvori finansiranja

- državni budžet
- školarine
- lokalna zajednica

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Najveći dio javnih sredstava opredjeljuje se kroz proces pregovaranja i ona se uglavnom koriste za pokrivanje plata akademskog i administrativnog osoblja na državnom univerzitetu
- budžetska sredstva ne uključuju finansiranje istraživačkih aktivnosti Univerziteta
- postoji mogućnost za finansiranje studenata na privatnim ustanovama na programima od javnog interesa koji se ne realizuju na državnom Univerzitetu
- sredstva za istraživanje se dodjeljuju po javnim konkursima u skladu sa utvrđenim kriterijumima, kako za državne, tako i za privatne ustanove visokog obrazovanja

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

Kretanje javnih sredstava izdvojenih za visoko obrazovanje
od 2007. do 2013. godine (EUR)

godina	prenos budžetskih sredstava za Univerzitet Crne Gore	stipendije i studentski krediti
2007.	13,040,000	1,652,400
2008.	16,300,000	2,032,800
2009.	17,423,000	2,144,400
2010.	14,781,000	1,999,400
2011.	13,502,000	1,467,460
2012.	13,190,000	1,471,760

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

Javna potrošnja za visoko obrazovanje izražena kao dio BDP-a

godina	javna sredstva	BDP	Procenat BDP-a
2007.	19,634,800	2,807,900,000	0.70%
2008.	24,564,600	3,085,600,000	0.80%
2009.	26,018,300	2,980,900,000	0.87%
2010.	22,722,400	3,104,000,000	0.73%
2011.	20,171,000	3,234,000,000	0.62%
2012.	20,142,200	3,405,000,000	0.59%

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

Kretanje opredijeljenih sredstava po studentu od 2007. do 2013. godine (EUR)

Godina	Budžet i studentska pomoć	Broj studenata	Opredijeljena sredstva po studentu
2007/2008.	14,662,400	17,224	851
2008/2009.	18,332,800	19,230	953
2009/2010.	19,567,700	20,745	943
2010/2011.	16,780,600	21,481	781
2011/2012.	14,969,000	21,760	688
2012/2013.	14,761,800	21,623	683

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- kada se uzme u obzir dodatni prihod koji Univerzitet Crne Gore ostvaruje od školarina, cijena koštanja jednog studenta je manja od 1.000 eura za 2013. godinu, odnosno iznosi oko 10% prosječne cijene koštanja po studentu u zemljama EU
- cijena koštanja studenta Univerziteta Crne Gore koji se finansira iz budžeta iznosi 2.650 eura što otprilike predstavlja jednu četvrtinu prosječnog nivoa finansiranja u zemljama EU

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- 79% studenata plaća školarinu
- 21% studenata se u potpunosti finansira iz državnog budžeta
- školarine koje plaćaju studenti čine 41% ukupnog budžeta Univerziteta
- školarine na UCG se kreću od 500,00-1.000,00 eura po studijskoj godini

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Ministarstvo prosvjete nudi sveobuhvatan paket pomoći za studente, koji se sastoji od kredita i stipendija
- Oko 1, 46 % studenata dobija stipendiju za talentovane studente
- 11,66 % studenata su korisnici kredita
- oko 12% korisnika studentskih kredita studira na privatnim ustanovama visokog obrazovanja

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

Pomoć studentima obezbijedena od strane Ministarstva prosvjete

	2007/2008.	2012/2013.
Korisnici studentskih kredita na UCG – budžetski studenti	4,361	4,770
Korisnici studentskih kredita na UCG – studenti koj plaćaju školarinu	0	2,312
Korisnici studentskih kredita na privatnim ustanovama	0	200
Stipendije	350	300
Ukupan iznos stipendija	152,400 eura	271,800 eura
Ukupan iznos kredita	1,500,000 eura	1,200,000 eura

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- uspostavljen sistem studentskih kredita je sam po sebi pozitivan koji Vlada Crne Gore treba da nadogradi
- svega 40% korisnika kredita dužno je da u punom iznosu otplati svoj kredit
- 10% studenata sa najvišim ocjenama se oslobađa obaveze vraćanja kredita, dok oni sa prosjekom iznad 8,50 vraćaju samo 20% dobijenih sredstava
- takva šema obesmišljava svrhu sistema studentskih kredita, koji trenutno funkcioniše više kao sistem grantova nego kao djelotvoran sistem kredita. U teoriji, sistem studentskih kredita treba da omogući uspješnim svršenim studentima da gotovo u potpunosti otplate troškove svojih studija, čime bi se ublažilo finansijsko opterećenje države

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Pravo na smještaj i ishranu u studentskom domu ostvaruje 1.740 studenata, dok pravo na ishranu ostvaruje 3.075 studenata
- Ministarstvo godišnje raspisuje konkurs za sufinansiranje školarine na magistarskim i doktorskim studijama i putnih troškova za studijske boravke u inostranstvu. Sredstva se dodjeljuju u skladu sa konkursom propisanim kriterijumima

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

budžet (2008 – 2012)	Zemlje
povećanje od 10% ili više	Danska, Norveška, Švedska
povećanje od 5 do 10%	Austrija, Belgija (Fr)
povećanje od 1 do 5%	Francuska, Holandija
smanjenje od 1 do 5%	Hrvatska, Poljska
smanjenje od 5 do 10%	Portugalija, Slovačka
smanjenje od 10% ili više	Češka Republika, Grčka, Mađarska, Island, Irska, Italija, Litvanija, Španija, Ujedinjeno Kraljevstvo

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Projekat “Visoko obrazovanje i istraživanje za inovacije i konkurentnost”, koji je predviđen da se realizuje u petogodišnjem periodu, od maja 2012. godine do marta 2017. godine
- Glavni cilj projekta je da se osnaži kvalitet i relevantnost visokog obrazovanja i istraživanja u Crnoj Gori kroz reformu sistema finansiranja visokog obrazovanja i obezbjeđenja kvaliteta i jačanjem kapaciteta za istraživanje i razvoj

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Adekvatan model za opredjeljivanje javnih sredstava za visoko obrazovanje u Crnoj Gori trebalo bi da bude vođen sljedećim načelima: (i) direktnom vezom sa nacionalnim prioritetima, (ii) kriterijuma uspješnosti, (iii) višestrukošću kompatibilnih instrumenata, (iv) transparentnošću, (v) ravnopravnošću, (vi) opredjeljivanjem sredstava u vidu blok grantova, (vii) stabilnošću tokom vremena, i (viii) odgovarajućom odgovornošću
- Pri izboru novog modela finansiranja koji podržava razvojne potrebe sistema visokog obrazovanja, Vlada Crne Gore treba da razmotri sljedeće dvije opcije:
 - model direktnog finansiranja kojim se ukupan iznos sredstava direktno prenosi Univerzitetu Crne Gore; ili
 - model zasnovan na tražnji kojim se većina javnih sredstava opredjeljuje samim studentima koji biraju gdje će studirati

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- **Scenario 1 – Ugovor o ostvarenju rezultata, univerzalno dijeljenje troškova i krediti vezani za primanja**
- Po ovom scenariju Vlada bi nastavila da finansira Univerzitet Crne Gore direktno, dok bi nivo finansiranja bio blisko povezan sa ciljevima nacionalne politike i nivoom ostvarenja rezultata Univerziteta

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- sklapanje obnovljivih ugovora o ostvarenju rezultata koji bi obavezivali i Vladu i Univerzitet Crne Gore
- Vlada bi se obavezala na konkretni iznos finansiranja Univerziteta koji bi Univerzitet koristio za realizaciju paketa reformi i postizanje utvrđenih ciljeva zasnovanih na rezultatima koji se mjere na osnovu pažljivo odabranih kvantitativnih i kvalitativnih indikatora
- Iz ugla Vlade prednost ovakvog pristupa je uspostavljanje snažnijeg instrumenta za transparentno usmjeravanje sredstava namijenjenih razvoju Univerziteta
- Ugovor o ostvarenju rezultata doprinio bi povećanju djelotvornosti javne potrošnje, usaglasio institucionalne ciljeve Univerziteta sa ciljevima javne politike i promovisao javnu odgovornost

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Za Univerzitet Crne Gore ovaj pristup bi obezbijedio povećanje javnih sredstava i stabilnost finansiranja tokom većeg broja godina, kao i sredstva za istraživanje, što bi sveukupno omogućilo snažan podsticaj modernizaciji i konsolidaciji Univerziteta
- Uvođenje ugovora o ostvarenju rezultata, kao glavnog mehanizma za transfer budžeta, podrazumijevalo bi da svi studenti osnovnih studija Univerziteta pokrivaju dio troškova studiranja
- Prelaskom na univerzalno dijeljenje troškova eliminisala bi se razlika između manjeg broja studenata koji se finansiraju iz budžeta i većine koji sami plaćaju školarinu, bez ikakvih subvencija, iako su i jedni i drugi crnogorski državljani

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- To bi dovelo do radikalne promjene u oblasti ostvarivanja prava iz studentskog standarda
- Po tom novom pristupu sistem studentskih kredita treba koncipirati tako da bude snažna podrška u rješavanju finansijskih problema studenata koji plaćaju visoke školarine na Univerzitetu Crne Gore i studenata upisanih na privatne univerzitete i druge visokoškolske ustanove
- Kako bi se modernizovao sistem studentskih kredita i povećala njegova djelotvornost, Vlada bi morala da sprovede određene reforme koje bi crnogorski sistem kredita približio sličnim uspješnim sistemima u svijetu

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- sistem studentskih kredita treba proširiti u cilju rješavanja potencijalnih poteškoća sa likvidnošću studenata koji moraju da plaćaju visoke školarine na Univerzitetu Crne Gore i studenata upisanih na privatne univerzitete i druge visokoškolske ustanove.
- Kako bi se modernizovao sistem studentskih kredita i povećala njegova djelotvornost, Vlada bi morala da preduzme sledeće reforme koje bi crnogorski sistem kredita približile najuspješnijim sličnim sistemima u svijetu:
 - povećati iznos kredita da se obuhvati stvarni iznos školarina (a moguće i troškovi života za studente sa niskim primanjima, bilo u vidu kredita ili u kombinaciji sa grantom na osnovu stvarnih potreba);
 - eliminisati odredbe o izuzećima u sistemu studentskih kredita;
 - usloviti kvalifikovanost za dobijanje studentskog kredita upisom na licenciranu visokoškolsku ustanovu;
 - povjeriti poreskom sistemu naplatu otplate kredita kako bi se smanjilo neplaćanje ili kašnjenje

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- **Scenario 2 – Vaučeri i krediti vezani za prihode**
 - Po ovom scenariju Crna Gora bi mogla da razmotri mogućnost prelaska na pristup opredjeljivanja sredstava zasnovan na studentima, po primjeru države Kolorado u SAD-u, koja je 2005. godine uvela sistem vaučera, te Litvanije, koja je 2009. godine otpočela sa primjenom sistema opredjeljivanja sredstava na osnovu vaučera
 - Osnovna svrha vaučera, koji se mogu zvati i obrazovna stipendija ili grant, jeste da promoviše veću konkurenciju između javnih i privatnih visokoškolskih ustanova, pružajući javnu podršku indirektno kroz studente, a ne direktno kroz institucije

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Konkretno, vaučerski sistem mogao bi da djeluje na sledeći način:
 - studenti i/ili njihove porodice dobijaju kupon (vaučer) koji predstavlja određeni iznos novca, koji se može koristiti isključivo za troškove visokog obrazovanja
 - studenti nose vaučer u ustanovu u koju se upisuju, a onda ustanova potražuje vrijednost kupona od Vlade. Time se omogućava prenosivost finansiranja i veća mogućnost izbora za studente

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- U razvoju vaučerske šeme i procjene raspoloživih sredstava, Vlada Crne Gore mora razmotriti i riješiti niz operativnih pitanja o kvalifikovanosti ustanova da učestvuju u sistemu vaučera i o iznosu samih vaučera u odnosu na jediničnu cijenu i druge obrazovne rashode
- Osnovna prednost vaučera sa strane tražnje, u odnosu na tradicionalne pristupe finansiranju, leži u tome da se njima povećava mogućnost izbora za studente putem veće konkurencije, a time podstiče unutrašnja efikasnost i razvoj kvalitetnih privatnih ustanova
- Vaučerski pristup ogleda se u tome što omogućava iste uslove za sve, time što se eliminišu javne subvencije koje trenutno dobijaju fakultetske jedinice u okviru Univerziteta Crne Gore

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- uspješno sprovođenje mogućeg sistema vaučera, podrazumijeva uvođenje snažnog sistema obezbjeđenja kvaliteta u Crnoj Gori. Time bi se garantovalo da sve institucije i programi koji učestvuju u sistemu vaučera, i javni i privatni, zadovoljavaju minimalne standarde kvaliteta i relevantnosti
- slabost vaučera ogleda se u težem administriranju u odnosu na tradicionalne pristupe opredjeljivanja sredstava kao što su pregovarački budžeti, formule za finansiranje ili ugovori o ostvarenju rezultata

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Za proces identifikacije studenata, koji imaju pravo na vaučere, potrebna je mnogo snažnija struktura Vlade nego za tradicionalne pristupe opredjeljivanja sredstava direktno institucijama.
- Druga ključna stvar za uspješnu realizaciju vaučera je obezbjeđivanje odgovarajućih informacija studentima. Vaučeri mogu biti djelotvorni samo u mjeri u kojoj su studenti dobro upoznati sa svojim obrazovnim opcijama i odgovarajućim izgledima na tržištu rada

Model finansiranja visokog obrazovanja Crne Gore: prednosti, mane i pravci razvoja

- Sadašnji model finansiranja Univerziteta karakterišu određena ograničenja koja se ispoljavaju kroz nemogućnost da se obezbijedi dovoljno finansijskih sredstava za nastavu i istraživanje, dodatni podsticaj za ostvarivanje boljih rezultata i finansiranje troškova školovanja većine crnogorskih studenata
- donedavno Vlada Crne Gore je radila transfer budžeta za Univerzitet Crne Gore kao blok subvenciju (block grant), ali od 2011. godine finansiranje se sprovodi kroz tzv. linijski budžet, gdje se javna sredstva direktno namjenski dodjeljuju

HVALA ZA PAŽNJU

www.mps.gov.me